

Bidrag til Søbygårds bygningshistorie

Af *K.K. Henriksen*

De tre ærøske herregårde Gudsgave, Gråsten og Voderup overlevede ikke landboreformerne. Gudsgave nedbrændte i udstykningsåret 1768. De to andre blev ved udstykningen i 1767 solgt til nedbrydning. Dog blev den del af Gråsten, der var amtsforvalterbolig, først solgt til nedbrydning i 1778.

Anderledes gik det med den fjerde herregård, Søbygård. Da den blev udstykket i 1771, var den sæde for fuldmægtigen, der ledede Nordborg amtstues ærøske afdeling. Han overtog hovedparcellen med bygningerne, der herved fik lov til at bestå til vore dage.

Til trods for, at den ene af herregårdene, Gråsten, i årene 1622–1633 var bolig for hertug Christian af Ærø, har det drejet sig om beskedne bygninger. Søbygård, der i perioder også husede fyrstelige personer, havde dog den kvalitet fremfor de andre, at hovedbygningen i den hertugelige tid var i to etager.

I forbindelse med den for en del år siden foretagne restaurering af Søbygård skrev arkitekt J.C. Varming en interessant artikel om den gamle herregård.¹ Han kom her også ind på den bygningsændring, der berøvede herregården dens øverste etage, og dermed efterlod den med et noget mindre herskabeligt ydre. Denne ændring formodes ifølge artiklen foretaget før 1736, men efter 1729 og formentlig kort herefter. Året 1736 er bestemt ud fra en indberetning i 1754, der nævner, at herregården ikke havde været repareret i 18 år. Fjernelsen af øverste etage er også omtalt af overarkivar Kroman i »Ærøboen«, uden at han dog kommer nærmere ind på tidspunktet for ændringen.² Det synes imidlertid, som om ombygningen kan være sket netop i det nævnte år 1736 eller måske rettere i vinteren 1736/37.

Den 3. marts 1732 blev der af amtsforvalter J.C. Petsch i Nordborg med assistance af skovrideren i Søby (Jens Lorentzen) og en tømmersmand, der vel sagtens var medbragt fra Nordborg, foretaget en besigtigelse af de kongelige bygninger, møller og broer på Ærø. Det drejede sig om de to herregårde Søbygård og Gudsgave, de to vindmøller i Sø-

bygård len, bøddelhuset i Bregninge samt broen ved Søbygård. Den på det tidspunkt ret nye mølle ved Marstal, der var møllerens ejendom, blev også medtaget. Da hele besigtigelsen angiveligt blev foretaget på én dag, er der vel ikke noget at sige til, at den afgivne beretning er ret summarisk.³

For Søbygårds vedkommende skulle det dog kunne udledes, at begge etager endnu på dette tidspunkt var i behold. Der tales nemlig dels om trappen gennem begge etager, og dels om gulve i tre etager, hvoraf det i øverste etage var meget dårligt, medens gulvet i mellemste etage var passabelt. Endelig var gulvet forneden i huset gammelt og ormstukket. Beretningen udtrykker det således:

- »2. Der Oberste Boden so schlecht und verfaulet, dass man kaum drauff gehen kan, ...
 4. Der mittelste Boden ist passable, ...
 7. Die Wendeltreppe von Holtz durch beyde Etagen ist gut.
 8. Unten im Hause sind die Zimmer in zieml: Stande ... und die Boden und Balcken fast durchgehends alt und wurmstichigt...«

I januar 1737 beklagede forpagter Cramer på Søbygård sig over, at de lovede rygningstræer ikke var modtaget.⁴ Han bad om, at der i det mindste leveredes 50 par, således at de kongelige værelser kunne blive forsynet med det nødvendigste (»dass mit fordersehmbste 50 Paar erhalte damit die Kohnniglichen Zimmer mit dem Benöhtigten versehen kann«). Det drejer sig her utvivlsomt om den reparation, der hentydes til i indberetningen fra 1754.

Det må vel herefter forekomme mindre sandsynligt, at man en gang i løbet af årene 1732–36 skulle have foretaget nedbrydningen af den øverste etage, for derefter i vinteren 1736/37 påny at foretage bygningsarbejder af et, som det synes, større omfang. De bygningsændringer, som det har været muligt at finde omtalt i disse år, synes da også kun at vedrøre avlsbygningerne. Hvis dette holder stik, skulle fjernelsen af øverste etage altså være sket i 1736 (1736/37).

Noter

1. Antikvariske studier 3, København 1979, s. 145–152.
2. Ærøboen 1962, s. 42–44.
3. Sønderborg-Nordborg amts arkiv. 1727–1758 Forskelligt vedrørende Ærø. 5. 1732–1734 Fortegnelse over kgl. bygninger, møller og broer på Ærø 1732. (LA Od).
4. Sønderborg-Nordborg amts arkiv. Nordborg amt indtil 1777. 1730–1746 Ærøske memorialer, 18.1.1737. (LA Od).